

POSITIONPAPER NAJK OVER BEËINDIGINGSREGELINGEN MET STRUCTURBELEID OM TOEKOMSTPERSPECTIEF VOOR BLIJVERS TE REALISEREN

In deze positionpaper licht NAJK toe hoe zij kijkt naar beëindigingsregelingen die past in structuurbeleid en toekomstperspectief biedt aan de blijvers. Wij zullen aan de hand van de volgende vragen onze visie hierop laten schijnen:

1. Wat zijn de ervaringen met eerdere beëindigingsregelingen?
2. Wat zijn de lessen voor toekomstige beëindigingsregelingen?
3. Hoe kan de beëindigingsregeling zo worden ingericht dat alleen bedrijven die niet passen in een toekomstbestendige landbouwsector worden opgekocht (en zo perspectief wordt geboden aan blijvers)?
  - 3.1. Wat zijn noodzakelijke randvoorwaarden voor een beëindigingsregeling die bijdraagt en perspectief biedt aan de blijvers?
  - 3.2. Wat moet een nieuwe beëindigingsregeling leveren aan jonge boeren en tuinders en in welk vorm moet deze regeling gegoten worden?

1 Wat zijn de ervaringen met eerdere beëindigingsregelingen?

Voor de evaluatie van eerdere beëindigingsregelingen kijkt NAJK naar drie specifieke regelingen: SRV, LVB en LBV-plus. De SRV-regeling was gebaseerd op geurbelasting: bedrijven met een geurbelasting boven een bepaalde drempel konden deelnemen. De LVB- en LBV-plus-regelingen richtten zich op stikstofdepositie. Bedrijven die boven een vastgestelde stikstofdrempel uitstootten, kwalificeerden zich voor deelname. Wat deze regelingen gemeen hadden, was dat de vergoeding hoger werd naarmate de stallen moderner waren.

NAJK identificeert vier belangrijke bevindingen:

1. **Beëindigingsregeling aantrekkelijk voor bedrijfslocaties met moderne gebouwen**
De beëindigingsregelingen bleken vooral aantrekkelijk voor moderne bedrijven vanwege de hogere vergoedingen voor nieuwere gebouwen. Hierdoor zijn bedrijfslocaties met moderne gebouwen beëindigd.
2. **Afname van verplaatsingsmogelijkheden**
Bij jonge veehouders die willen verplaatsen, is veel vraag naar moderne gebouwen die veelal een hogere standaard aan dierenwelzijn hebben en voor een lagere stikstofemissie per dier kunnen zorgen. Bij bedrijfslocaties met oude bedrijfsgebouwen moeten jonge veehouders op zowel dierenwelzijn als een lagere stikstofemissie veel meer investeren in vergelijking met moderne gebouwen. Het aantal bedrijfslocaties met moderne gebouwen is afgenomen, omdat een heel aantal van deze locaties hebben deelgenomen aan de beëindigingsregelingen. Dit maakt het nog moeilijker voor een jonge veehouder om een geschikte verplaatsingslocatie te vinden.

3. **Trage ruimtelijkeorderingsprocedures**

Ruimtelijkeorderingsprocedures en de bijbehorende beleidsprocessen bleken traag en inefficiënt. Variatie tussen overheden leidde tot aanzienlijke verschillen in snelheid van vergunningverlening. Terwijl sommige overheden binnen zes maanden besluiten namen, duurde dit elders aanzienlijk langer.

4. **Positieve rol van zaakbegeleiders**

Zaakbegeleiders, zoals ingezet bij de LVB- en LBV-plus-regelingen, werden door NAJK positief beoordeeld. Zij fungeerden als tussenpersonen tussen verschillende overheden en ondersteunden deelnemers bij het proces. Stoppers stonden hierdoor niet alleen.

2 Wat zijn de lessen voor toekomstige beëindigingsregelingen?

Uit de ervaringen blijkt dat eerdere regelingen primair gericht waren op het terugdringen van stikstof- en geurbelasting. Dit beleid was echter niet gericht op het versterken van de positie van blijvende bedrijven. Het ontbreken van deze focus leidde tot ongewenste - en de facto perverse - effecten, zoals het verdwijnen van moderne bedrijfslocaties en het behouden van verouderde infrastructuur.

Beëindigingsregelingen moeten daarom niet alleen gericht zijn op reductiedoelen, maar ook bijdragen aan het versterken van een toekomstbestendige landbouwsector. Dit vereist een definiëring hiervan door boeren, bedrijfsleven, overheid en samenleving. Vervolgens is te beoordelen hoe een beëindigingsregeling aan een toekomstbestendige landbouwsector kan bijdragen en dus perspectief kan bieden voor de blijvers.

Een ander les is dat ook jonge boeren bereid zijn deel te nemen aan beëindigingsregelingen, omdat voor hen onduidelijk is wat nu een toekomstbestendige landbouwsector inhoudt. Daardoor weten ze niet wat de overheid van hen verlangt. Daarnaast hebben ze geen duidelijkheid over waar zij wel of niet kunnen ondernemen. Dit geldt zeker voor jonge veehouders die PAS-melder of interimmer zijn. Dit zorgt voor onzekerheid en niet-financierbare bedrijven, omdat banken juist zekerheid wensen. De beëindigingsregeling biedt wel zekerheid, doordat jonge boeren weten wat ze bij deelname ontvangen aan kapitaal, wat hen de mogelijkheid biedt om elders in de wereld een toekomst op te bouwen. Er is wereldwijd vraag naar jonge boeren vanwege de vergrijzing van de agrarische sector. Vanuit het perspectief van de jonge ondernemer is dit een hele logische keuze, want het biedt hem of haar weer perspectief. Hetgeen nu mist.

Voor Nederland is de vergrijzing in de landbouwsector is al een groot probleem. In 2023 was bijna 10% van de bedrijfshoofden onder de 40 jaar en bijna 20% ouder dan 67 jaar.¹ Van de bedrijfshoofden ouder dan 51 jaar had meer dan 57% geen opvolger. Dit wijst op een ernstig tekort aan opvolging binnen de sector. Het gevolg hiervan zal zijn dat de boerenstand binnen vijftien jaar met bijna 20.000 bedrijfshoofden zal afnemen.² Dit kan leiden tot het verplaatsen van de verwerkende industrie naar andere delen van Europa, wat het verlies van kennisinstututen en Nederland als ontwikkelplek voor een duurzaam agrofoodcluster betekent.

---

¹ [Centraal Bureau voor Statistiek.](#)

² [Agrimatie.](#)

Bij het ontbreken van de juiste randvoorwaarden kan een nieuwe beëindigingsregeling de vergrijzing van de landbouwsector versnellen, met negatieve gevolgen. Het is cruciaal om hierop in te spelen, wanneer dit als ongewenst wordt gezien. Anders ontstaat er mogelijk een nieuw pervers effect doordat de nieuwe beëindigingsregeling het emigreren van jonge boeren bevordert en daarmee de toekomstbestendigheid van de landbouwsector verder ondermijnt.

3 Hoe kan de beëindigingsregeling zo worden ingericht dat alleen bedrijven die niet passen in een toekomstbestendige landbouwsector worden opgekocht (en zo perspectief wordt geboden aan blijvers)?

3.1 Wat zijn noodzakelijke randvoorwaarden voor een beëindigingsregeling die bijdraagt en perspectief biedt aan de blijvers?

Er moet een gezamenlijke visie ontstaan tussen boeren, bedrijfsleven, overheid en samenleving over een toekomstbestendige landbouw en verwerkende industrie. De politiek dient duidelijke randvoorwaarden te stellen voor de ontwikkeling van het agrofoodcluster, met aandacht voor rendabiliteit op bedrijfsniveau en op agrocomplexniveau. Dit vereist ook dat de overheid verantwoordelijkheid neemt door bijvoorbeeld vergunningen, financiële steun en ruimte voor innovaties te bieden, zodat productie, verduurzaming en kennisontwikkeling effectief in Nederland kunnen plaatsvinden. Voor de uitvoering van deze beleidsplannen is een publiek/private samenwerking nodig, vormgegeven als een publieksrechtelijke bedrijfsorganisatie. Dit zorgt ervoor dat boeren, bedrijfsleven en overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het maken, uitvoeren, monitoren en aanpassen van het beleid. De uitvoering moet op een haalbare manier plaatsvinden, waarbij niemand wordt verplicht tot het onmogelijke, maar wel wordt aangespoord om het maximale binnen hun vermogen te bereiken.

3.2 Wat moet een nieuwe beëindigingsregeling leveren aan jonge boeren en tuinders en in welk vorm moet deze regeling gegoten worden?

Volgens NAJK moet een nieuwe beëindigingsregeling de volgende zaken bieden aan jonge boeren en tuinders:

1. **Milieugebruiksruimte:** Jonge boeren en tuinders staan voor emissiereductieopgaven, zoals stikstof- en broeikasgasvermindering. De milieugebruiksruimte die vrijkomt door bedrijven die stoppen, moet terug vloeien naar de blijvende bedrijven. Dit kan in de vorm van extra ontwikkelruimte of lagere emissiereductiedoelen voor jonge boeren. Het is essentieel dat deze ruimte niet naar andere sectoren buiten de landbouw gaat. Het doelstuuringsbeleid van minister Wiersma moet hiermee rekening houden.
2. **Bouwblokken:** NAJK pleit voor het behoud van bouwblokken met moderne gebouwen, zodat jonge boeren zich daar kunnen nieuw vestigen. Oude gebouwen kunnen gesaneerd worden, waarna de bestemming van het gebied kan worden aangepast. Strategisch gelegen bouwblokken kunnen eveneens worden aangepast, bijvoorbeeld wanneer een boer in de buurt van geurgevoelige objecten werkt. Flexibiliteit in bestemmingsplannen is nodig om op nieuwe locaties de op de oude

locatie gevoerde bedrijfsvoering mogelijk te maken. Een uitvoeringsorganisatie moet hiervoor een centraal loket opzetten om bedrijven te helpen met verplaatsingen of saneringen. Hier zijn al uitwerkingen van gemaakt in het concept-landbouwakkoord in het zogeheten “ABC-carrousel”.

3. **Grond:** Jonge boeren en tuinders hebben extra grond nodig om hun bedrijven te ontwikkelen en aan politieke wensen te voldoen, zoals bijvoorbeeld een grondgebonden melkveehouderij of het toepassen van rustgewassen in bouwplannen. De grond is schaars, wat het moeilijk maakt voor jonge boeren om aan deze eisen te voldoen. Stoppende bedrijven kunnen hier een oplossing bieden, maar er is een instantie nodig die de gronden van deze bedrijven verzamelt en met prioriteit beleidsarm doorverkoopt aan jonge boeren en tuinders. Een grondbank kan deze rol vervullen, waardoor jonge boeren toegang krijgen tot de benodigde grond zonder extra beperkingen.
4. **Kapitaal:** NAJK stelt voor om het voor stoppende boeren aantrekkelijk te maken om hun verworven kapitaal fiscaal gunstig te herinvesteren in jonge boeren en tuinders. Dit voorkomt dat het kapitaal de sector verlaat en zorgt ervoor dat het wordt gebruikt voor de ontwikkeling van de volgende generatie in de agrofoodsector.

Volgens NAJK kan dit voortkomen uit een bedrijfsbeëindigingsregeling die doet aan:

1. Volledige opkoop door de overheid of verplaatser, waarna het bedrijf wordt beëindigd;
2. Gedeeltelijke opkoop van verminderde productiecapaciteit door de overheid;
3. Volledige opkoop van bedrijf van de verplaatser, zodat zij stoppende bedrijven kunnen overnemen, zowel van de overheid als op de vrije markt.